УДК 911.52:711.4:332.3(477.46)
DOI https://doi.org/10.32846/2306-9716/2026.eco.5-68.28

МІСЬКЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ І ЙОГО ВПЛИВ НА ЛАНДШАФТИ ЧЕРКАЩИНИ

Сопова Н.В.[1,2] (orcid.org/0000-0003-0597-5598)
Сопов Д.С.[2] (orcid.org/0000-0002-2684-4688)
[1]Державний біотехнологічний університет
вул. Алчевських, 44, 61002, м. Харків
[2]Одеський державний аграрний університет
вул. Канатна, 99, 65039, м. Одеса
lnau.sopova@gmail.com, odau.sopov@gmail.com

У статті досліджено особливості міського землекористування Черкаської області та його вплив на трансформацію природних ландшафтів у сучасних умовах урбанізації. Обґрунтовано актуальність вивчення міських земель як одного з ключових чинників формування урболандшафтів, що визначають екологічний стан територій, інтенсивність антропогенного навантаження та якість життя населення. Проаналізовано сучасну структуру земельного фонду найбільших міст Черкаської області, охарактеризовано співвідношення земель різних категорій, зокрема сільськогосподарських, забудованих, рекреаційних, лісових та водного фонду. Особливу увагу приділено аналізу динаміки забудованих земель, що засвідчила стійку тенденцію до розширення площ житлової та промислової забудови як наслідок урбанізаційних процесів і розвитку господарської діяльності.

У роботі розкрито особливості просторової структури забудови найбільших міст регіону, визначено співвідношення земель житлової, промислової та рекреаційної забудови, а також площ зелених насаджень. На основі аналізу статистичних матеріалів здійснено оцінювання рівня антропогенного навантаження на урболандшафти шляхом зіставлення питомої ваги територій, зайнятих житловими та промисловими об'єктами, із часткою зелених насаджень. Встановлено, що найвищий рівень антропогенного навантаження характерний для міст Черкаси та Багачеве, високий – для міста Сміла, середній – для Канева та Умані, тоді як найнижчі показники зафіксовано у Золотоноші. Показано, що основними чинниками посилення антропогенного впливу є висока концентрація промислових підприємств, інтенсивна житлова забудова та недостатня забезпеченість міських територій зеленими насадженнями.

Доведено, що подальший розвиток міських територій має здійснюватися на засадах збалансованого землекористування з урахуванням екологічних, соціальних і економічних аспектів. Обґрунтовано доцільність застосування територіального зонування як ефективного інструменту оптимізації використання міських земель, удосконалення планувальної структури міст, розширення площ зелених насаджень та зменшення антропогенного навантаження на урболандшафти. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів під час розроблення стратегій просторового розвитку, схем землеустрою, програм охорони земельних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки міст Черкаської області. *Ключові слова:* міське землекористування, урбанізація, урболандшафти, антропогенне навантаження, земельні ресурси, забудовані землі, промислова забудова, житлова забудова, зелені насадження, територіальне зонування, просторове планування, ландшафти Черкаської області, екологічна оптимізація землекористування.

Urban land use and its impact on the landscapes of the Cherkasy region. Sopova N., Sopov D.

The article examines the characteristics of urban land use in the Cherkasy region and its impact on the transformation of natural landscapes amidst contemporary urbanization. It substantiates the importance of studying urban lands as a key factor in shaping urban landscapes, which determine the ecological state of territories, the intensity of anthropogenic pressure, and the population's quality of life. The study analyzes the current land-use structure of the Cherkasy region's largest cities and characterizes the proportions of various land categories – specifically agricultural, built-up, recreational, and forest lands, as well as water bodies. Particular attention is paid to analyzing the dynamics of built-up land, which revealed a steady trend toward the expansion of residential and industrial areas as a result of urbanization processes and the development of economic activity.

The study examines the spatial structure of built-up areas in the region's largest cities and determines the proportions of land allocated for residential, industrial, and recreational development, as well as green spaces. Based on an analysis of statistical data, the level of anthropogenic pressure on urban landscapes is assessed by comparing the share of land occupied by residential and industrial facilities with the proportion of green spaces. It has been established that the highest level of anthropogenic pressure is characteristic of the cities of Cherkasy and Bahacheve; a high level is observed in Smila; a moderate level in Kaniv and Uman; while the lowest indicators were recorded in Zolotonosha. The study demonstrates that the primary factors intensifying anthropogenic impact are the high concentration of industrial enterprises, intensive residential development, and an insufficient amount of green space within urban areas.

It has been established that the further development of urban areas must be based on balanced land use, taking into account environmental, social, and economic aspects. The study substantiates the advisability of using territorial zoning as an effective tool for optimizing urban land use, improving urban planning structures, expanding green spaces, and reducing the anthropogenic load on urban landscapes. The practical significance of the study lies in the potential to use the obtained results when developing spatial development

© Сопова Н.В., Сопов Д.С., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

strategies, land-use planning schemes, and programs for land resource protection and the assurance of environmental safety in the cities of the Cherkasy region. *Key words:* urban land use, urbanization, urban landscapes, anthropogenic load, land resources, built-up areas, industrial development, residential development, green spaces, territorial zoning, spatial planning, landscapes of Cherkasy region, ecological optimization of land use.

Метою статті є дослідження особливостей міського землекористування Черкаської області, аналіз його сучасної структури та динаміки, оцінювання рівня антропогенного навантаження на урболандшафти найбільших міст регіону, а також обґрунтування основних напрямів оптимізації використання міських земель для забезпечення екологічно збалансованого розвитку територій.

Методи і теорія. Теоретичною основою дослідження є сучасні положення географії, ландшафтознавства, урбаністики та землекористування щодо функціонування міських територій і трансформації природних ландшафтів під впливом антропогенної діяльності. У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема аналіз і синтез, порівняльно-географічний, статистичний, картографічний та системний методи. Для оцінювання структури міського землекористування використано метод аналізу статистичних даних, а для визначення рівня антропогенного навантаження на урболандшафти – розрахунковий метод, заснований на співвідношенні площ житлової та промислової забудови із площею зелених насаджень. Інформаційну базу дослідження становили статистичні матеріали по земельних ресурсах досліджуваного регіону, а також нормативно-правові документи у сфері земельних відносин та офіційні дані щодо використання земель найбільших міст Черкаської області.

Виклад основного матеріалу. З поширенням урбанізації в будь-якій країні настає зменшення площ сільськогосподарських земель. Найбільшою мірою відведення земельних ділянок сільськогосподарського призначення здійснюється для потреб промисловості та будівництва. Саме промислова й будівельна діяльність пов'язані не лише з фактичним знищенням ґрунтового покриву, а й вийманням значних об'ємів мас гірських порід.

Промислова та будівельна діяльність у Черкаській області зосереджені, головним чином, у містах, тобто несільськогосподарське навантаження на землі в регіоні має переважно точковий характер. Уявлення про співвідношення площ земель різних категорій у найбільших містах Черкащини дає таблиця 1.

З таблиці 1 видно, що серед усіх категорій земель найбільших міст Черкащини явну перевагу мають забудовані землі (виняток становить лише м. Золотоноша, де найбільша площа припадає на сільськогосподарські землі; це пов'язано з тим, що до складу Золотоніської міської громади входять сільські населені пункти).

Представлене в таблиці 1 співвідношення сільськогосподарських і забудованих земель є цілком закономірним для міської території. Важливо зауважити, що з шести найбільших міст Черкаської області три (в тому числі обласний центр) розташовані в Черкаському районі. Наявність кількох осередків досить щільної забудови в його межах не може не впливати на загальну картину та рівень антропогенного навантаження на ландшафти району.

Серед забудованих земель Черкаської області провідні місця посідають землі, які використовуються для відпочинку та інші відкриті землі, землі під житловою забудовою та землі промисловості (в тому числі гірничі виробки та пов'язані з ними споруди). На нашу думку, найважливішу роль у перетворенні ландшафтів відіграє гірничодобувна промисловість, підприємства та виробництва якої змінюють усі ком-

Таблиця 1

Розподіл земель за категоріями у найбільших містах Черкаської області у га, станом на 2016 рік

Місто	Загальна площа земель	Сільсько-господарські землі	Ліси та інші лісовкриті площі	Забудовані землі	Відкриті заболочені землі	Землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	Води
Багачеве	1101,4	358,1	26,4	649,1	32,3	26,5	9,1
Золотоноша	4463,4	2311,6	315,3	1535,5	244,0	6,0	51,0
Канів	1742,0	288,2	-	1088,7	-	198,1	167,0
Сміла	3985,0	1274,3	170,0	1911,9	117,8	123,9	387,1
Умань	4107,8	851,6	155,5	2728,4	-	147,6	224,7
Черкаси	7759,0	1587,8	53,3	5977,6	11,3	64,1	64,9

Джерело: сформовано за даними [1]

поненти ландшафту включно з найстійкішим – літогенним.

Динаміка змін площі забудованих земель у згаданих вище містах Черкащини представлена в таблиці 2.

Аналіз вищенаведеної таблиці свідчить про неухильне зростання площ забудованих земель на Черкащині впродовж 15 років (2001–2016). Виняток становить лише центральна частина області в період 2001–2006 рр. Зазначений виняток ми пояснюємо, з одного боку, збільшенням площі відкритих земель без рослинного покриву або з особливим рослинним покривом (ярів та інших «незручних» земель) у м. Сміла та, з іншого боку, зменшенням вуглевидобутку навколо м. Багачеве. Загалом, досить істотне збільшення площ земель під забудовою є цілком закономірним з огляду на повсюдне поширення урбанізації, що супроводжується зростаючою забудовою.

Важливе значення має співвідношення площ земель, які використовуються для відпочинку та інших відкритих земель, земель під житловою (з розрізненням за поверховістю) та промисловою забудовою (таблиця 3).

З таблиці видно, що, по-перше, найбільше забудованих земель міститься в обласному центрі – м. Черкаси. Водночас іще більше значення має факт, що саме на Черкаси припадає переважна частка земель під промисловою забудовою. Безумовно, це є вагомим чинником антропогенного тиску на ландшафт, екологічними наслідками чого є просідання земної поверхні, підтоплення території, посилення несприятливих природних геоморфологічних процесів тощо.

Беручи до уваги структуру забудованих земель в адміністративних районах Черкаської області, ми констатуємо, що у трьох районах із чотирьох (Звенигородський, Золотоніський, Уманський) співвідношення основних видів забудови майже однакове – найбільша частка (42–44 %) припадає на землі, що використовуються для відпочинку, та інші відкриті землі; на другому місці перебувають землі під житловою забудовою (11–14 %), на третьому – землі промисловості, частка яких становить 4–8 %. Дещо іншим є співвідношення в Черкаському районі, в якому – як зазначалося вище – за рахунок територій міст Канів, Сміла та – особливо – Черкаси площа під житловою забудовою є вищою, порівняно з рештою області, її частка складає 16,01 %. Водночас помітно нижчою є площа земель, які використовуються для відпочинку та інших відкритих земель, – лише 38,11 % від загальної площі. При цьому на землі про-

Таблиця 2

Динаміка забудованих земель у найбільших містах Черкаської області

Місто	Роки			
	2001	2006	2011	2016
Багачеве	649,3642	648,6397	649,0752	649,0752
Золотоноша	1391,9813	1504,2186	1512,3856	1535,497
Канів	817,5145	890,6792	1041,9999	1088,7489
Сміла	1873,8329	1847,3221	1864,8598	1911,9462
Умань	2610,1142	2640,6936	2728,4063	2728,4204
Черкаси	5051,9197	5638,6489	5953,9511	5977,5998

Джерело: сформовано за даними [1]

Таблиця 3

Співвідношення площ земель, які використовуються для відпочинку та інших відкритих земель, земель під житловою та промисловою забудовою в деяких містах Черкаської області станом на 2016 р.

Місто	Площа, га				
	Земель для відпочинку та ін. відкритих земель	Житлової забудови, у. т. ч.			Промислової забудови
		Всього	Одно- та двоповерхової	З трьома та більше поверхами	
Багачеве	186,1387	242,8913	177,8544	65,0369	85,9557
Золотоноша	527,4384	225,8487	195,7514	30,0973	186,3743
Канів	500,7301	299,0341	272,8175	26,2166	103,8007
Сміла	382,9235	700,1126	454,5419	245,5707	297,3905
Умань	842,1291	629,5797	521,6432	107,9365	221,4935
Черкаси	2093,9964	1222,5998	858,5606	364,0392	1061,8494

Джерело: сформовано за даними [1]

мисловості припадає практично така само частка, як і для всієї Черкащини (8,59 %).

Вищенаведені дані свідчать про істотно вище антропогенне навантаження, викликане будівельною діяльністю, на ландшафти в Черкаському районі порівняно з рештою території області.

Міські землі становлять один із найважливіших складових земельного фонду, вони є ресурсним виявом літогенної основи та ґрунтового компоненту міського ландшафту та істотною мірою визначають умови життя населення міст.

У зв'язку з приватизацією земель несільськогосподарського призначення, що триває вже кілька десятиріч, їм приділяється пильна увага, особливо в контексті прав на власність. Безпрецедентна концентрація населення в міських населених пунктах і стрімкий розвиток підприємництва за постсовєтської доби, зокрема будівельного бізнесу, створює з міських земель, що є незамінним ресурсом соціально-економічного розвитку міст і селищ, також суттєве джерело отримання прибутків, часто сумнівних із погляду закону.

Міські землі посідають окреме місце щодо інших категорій земель. Відповідно до Земельного кодексу України [2], міські землі є землями житлової та громадської забудови, хоча, з нашого погляду, вони мали б включати також землі водного фонду, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення, розташовані в межах міст.

Джерела, присвячені, головним чином, питанням земельних відносин і землекористування в містах, тлумачать поняття «міські землі» неоднаково. На думку одних авторів, це землі, які перебувають у державній, комунальній та приватній власності; інші науковці трактують їх як землі, які є власністю виключно територіальної громади [3].

Переважна більшість наявних типологій і класифікацій міських земель створено з економічного та юридичного погляду (в аспектах власності, вартості тощо). На нашу думку, з природничих позицій, зокрема в контексті наук про Землю, доречнішою була б класифікація або типологія цієї категорії земель за призначенням і характером використання, тому що ці критерії прямо пов'язані з природними умовами, зокрема рельєфом і ґрунтовим покривом.

Згідно зі статтею 19 Земельного кодексу України, за основним цільовим призначенням землі України, зокрема міських населених пунктів, поділяються на такі категорії: 1) землі сільськогосподарського призначення; 2) землі житлової та громадської забудови; 3) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; 4) землі оздоровчого призначення; 5) землі рекреаційного призначення; 6) землі історико-культурного призначення; 7) землі лісогосподарського призначення; 8) землі водного фонду; 9) землі промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення. Крім того, окремо виділяються землі запасу [2]. Плани землеустрою міських населених пунктів визначають режим землекористування, в тому числі зон зелених насаджень, зон затоплення й підтоплення, зон прояву небезпечних і несприятливих природних і техногенних процесів тощо.

На території Україні землі населених пунктів, зокрема міст, охоплюють близько 0,5 % від усієї її площі й практично повсюдно (крім тимчасово окупованих росією територій і територій, що постійно піддаються ворожим обстрілам) характеризуються однаковими проблемами – економічними, соціальними, екологічними тощо. З цього погляду вони і є об'єктом різнобічних наукових досліджень. Проблеми використання міських земель знайшли часткове відображення у працях численних українських учених і практиків [3–13; 16], проте, як окремий об'єкт дослідження міські землі ще недостатньо розглянуті в контексті формування урболандшафтів. Вони переважно все ще розглядаються лише як місця для житлового, дорожнього та промислового будівництва, прокладання різноманітних комунікацій тощо. Проте, міські землі насправді мають не лише істотне економічне, а й загалом суспільне значення, позаяк вони слугують не лише територією для проживання населення, а й охоплюють вагому частину виробничого простору, тісного пов'язаного з природними ресурсами.

Заснування населених пунктів, деякі з яких за певних умов набували значення й статусу міст, зумовлювалося різними факторами. Так, природними чинниками селитебного освоєння території є особливості рельєфу, клімату, рівень водозабезпеченості, а також забезпеченості мінеральними, земельними, біологічними та іншими ресурсами.

Для території сучасної Черкаської області головним природним фактором заснування населених пунктів віддавна була забезпеченість водними й земельними ресурсами, що загалом притаманно історії розвитку осілих землеробських народів. При цьому для утворення міст найважливіше значення мала наявність річок як транспортних магістралей, якими перевозилася товарна сільськогосподарська продукція. Для сьогоднішньої Черкащини такими річками здавна були, передовсім, Дніпро та – меншою мірою – Рось.

У Черкаській області станом на 01.01.2022 р. загальна кількість населених пунктів становила 855, у тому числі – 16 міст, 116 селищ і 723 села [14]. Із загальної кількості населених пунктів 6 – це міста із загальною площею близько 10 тис. км^2 і населенням понад 20 тис. осіб. Саме ці міста й становлять матеріал для дослідження міського землекористування на Черкащині.

Враховуючи чисельність і густоту населення, масштаби відчуження земель під промислові й житлові будівлі та споруди, а також рівень забезпеченості містян зеленими насадженнями (табл. 4), за методикою А. А. Айруні ми визначили рівень антро-

Таблиця 4

Складові формування антропогенного навантаження на урболандшафти Черкаської області у % до площі міста

Місто	Загальна площа, га	Чисельність населення (2001 р.), осіб	Густота населення (осіб/га)	Частка площі під промисловими та житловими спорудами (%; $П_с$)	Площа зелених насаджень (%; $П_н$)
Багачеве	1101,4	20027	18,18	29,86	3,08
Золотоноша	4463,4	28375	6,36	9,24	5,98
Канів	1742,0	26735	15,35	23,12	4,59
Сміла	3985,0	68671	17,23	25,03	2,04
Умань	4107,8	87843	21,38	20,72	3,75
Черкаси	7759,0	292761	37,73	29,44	4,25
Разом	23158,6	524412	19,37	22,90	3,95

Джерело: сформовано за даними [1]

Таблиця 5

Антропогенне навантаження на урболандшафти Черкаської області (частка в загальній площі міст / бали / рівень антропогенного навантаження)

Місто	Частка площ під промисловими та житловими спорудами (%; $П_с$)		Частка площ зелених насаджень (%; $П_н$)		Рівень антропогенного навантаження ($А_н$; бали)
	Питома вага	Бали	Питома вага	Бали	
Багачеве	29,86	1	3,08	3	26,78 (4)
Золотоноша	9,24	4	5,98	1	3,26 (1)
Канів	23,12	2	4,59	2	18,53 (2)
Сміла	25,03	2	2,04	4	22,99 (3)
Умань	20,72	3	3,75	3	16,97 (2)
Черкаси	29,44	1	4,25	2	25,19 (4)

Джерело: сформовано за даними [1]

погенного навантаження на ландшафти найбільших міст Черкаської області за формулою:

$$А_н = П_с - П_н$$

де $А_н$ – рівень антропогенного навантаження;

$П_н$ – середня питома вага площі зелених насаджень;

$П_с$ – середня питома вага під промисловими та житловими спорудами.

На підставі проведених розрахунків визначено рівень антропогенного навантаження на урболандшафти (табл. 5).

Антропогенне навантаження через надмірну щільність промислової та житлової забудови деякою мірою компенсується зеленими насадженнями. Дуже високий рівень антропогенного навантаження (4 бали) притаманний містам Багачеве та Черкаси, що цілком закономірно – Багачеве є центром гірничодобувної промисловості (видобуток бурого вугілля), який виник лише в середині XX ст., а отже – забудовувався переважно багатоповерховими будинками; Черкаси є адміністративним і водночас потужним промисловим центром (великі підприємства хімічної промисловості), який найінтенсивніше забудовувався у другій половині XX ст.

Високий рівень антропогенного навантаження на урболандшафти (3 бали) властивий м. Сміла – промисловому центрові з давнім (а з кінця XIX ст., тобто часу утворення залізничного вузла – станція ім. Т. Шевченка – також інтенсивним) освоєнням.

Середній рівень (2 бали) мають Канів і Умань – міста, що відзначаються значною давністю заснування (Каневу близько 950 років, Умані – понад 400). Істотне переважання в цих містах одно- та двоповерхової забудови зменшує антропогенне навантаження на рельєф і ландшафт. Крім того, в межах цих міст порівняно мало підприємств важкої промисловості.

Низьким рівнем антропогенного навантаження на урболандшафти характеризується м. Золотоноша, що розташоване на лівому березі Дніпра. Саме в цьому місті набагато меншою, ніж в інших містах Черкаської області, є частка площ земель під житловою й промисловою забудовою, та водночас м. Золотоноша має найвище серед міст Черкащини населення (понад 20 тис. осіб) та частку площ під зеленими насадженнями.

Отже, схеми землекористування в Черкасах, Багачевому, а також Смілі потребують істотного, неформального коригування з метою зменшення рівня антропогенного навантаження на урболандшафти. Зокрема, існує першочергова необхідність у розширенні площ зелених насаджень.

Задля оптимізації землекористування порівняно нещодавно став застосовуватися метод територіального зонування (зонінґу), сутність якого розкрита у статті 180 Земельного кодексу України [2]. Зонінґ являє собою засіб забезпечення землекористування для забезпечення різних суспільних потреб, причому цільове призначення визначається не для однієї земельної ділянки, а для кількох суміжних ділянок, які утворюють функціональну зону [15].

Висновки. Антропогенне перетворення компонентів ландшафту найбільше проявляється на землях міських населених пунктів, де розвиток житлової, промислової та транспортної інфраструктури зумовлює трансформацію природних комплексів, скорочення площ зелених насаджень і зростання техногенного навантаження. За таких умов земля в межах міст виступає обмеженим природним ресурсом, що потребує раціонального використання та впровадження сучасних підходів до просторового планування і територіального зонування.

Результати дослідження свідчать, що міста Черкаської області характеризуються різним рівнем антропогенного навантаження, який визначається особливостями структури землекористування, часткою житлової й промислової забудови та забезпеченістю зеленими насадженнями. Це обумовлює необхідність диференційованого підходу до управління земельними ресурсами з урахуванням природних і соціально-економічних особливостей кожного міста.

Розроблення науково обґрунтованих моделей розвитку міст Черкаської області сприятиме оптимізації землекористування, підвищенню екологічної стійкості урболандшафтів, розширенню площ озеленення, раціональному використанню міських територій та впровадженню принципів сталого розвитку у систему просторового планування.

Література

1. Фондові матеріали Головного управління Держгеокадастру у Черкаській області. URL: https://cherkaska.land.gov.ua
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text
3. Богачов С. В. Економіко-правові проблеми господарювання міста. *Економіка та держава.* 2008. № 12. С. 7–8. URL: http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4&i=2
4. Бондар О. Г. Об’єкти права державної власності на землю в умовах земельної реформи в Україні: проблеми визначення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2000. № 10. С. 256–259.
5. Дехтяренко Ю. Ф., Драпіковський О. І., Іванова І. Б. Регулювання земельних відносин у сучасному місті: монографія. За ред.: В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ: Вид-во НАДУ, 2009. 154 с.
6. Драпіковський О. І., Іванова І. Б. Умова і чинники, що визначають ринкову вартість земельних ділянок сільськогосподарського призначення. *Землевпорядний вісник.* 2010. № 6. С. 38–40.
7. Драпіковський О. І., Іванова І. Б. Нові тенденції в розвитку системи землекористування Києва. *Часопис картографії*. 2013. Випуск 9. С. 48–62.
8. Кулаковський Ю. П. Екологічне законодавство в системі управління природокористуванням. *Продуктивні сили і регіональна економіка* : збірник наукових праць. Київ: РВПС України НАН України, 2004. С. 88–95.
9. Кулаковський Ю. П. Економічні методи управління природокористуванням в сучасних умовах. *Вісник Національного університету водного господарства і природокористування.* 2004. Випуск 4(28). Рівне: НУВГП. Ч. 4. С. 248–253.
10. Кулаковський Ю. П. Стратегія управління земельними ресурсами міста в умовах ринку (на прикладі м. Києва). *Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування*. 2004. Випуск 2(26). Ч. 2. С. 526 –531.
11. Кулаковський Ю. П. Особливості реформування земельних відносин у населених пунктах. *Економіка АПК*. 2004. № 2. С. 16–19.
12. Муховиков А. М. Муніципалізація земель: проблеми правового забезпечення, менеджменту, проектування. *Землевпорядкування.* 2003. № 4. С. 9–12.
13. Муховиков А. М., Новаковський Л. Я. Комунальна власність на землю. Київ: Урожай, 2005. 148 с.
14. Черкаська область. *Вікіпедія (Вільна енциклопедія)* : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Черкаська_область
15. Осипчук С. О. Про охорону земель в Україні. *Землевпорядний вісник.* 2006. № 2. С. 28–36.
16. Sopova N. V. Land use structure in Cherkasy region: formation, current state, dynamics. *Екологічні науки: науково-практичний журнал*. 2025. № 3(60). С. 61–66. URL: https://doi.org/10.32846/2306-9716/2025.eco.3-60.11

Дата першого надходження статті до видання: 24.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 09.11.2026